

Список літератури

1. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / [Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац и др.]; под общ. ред. Е. С. Кубряковой. – М. : Изд-во Моск. госуд. ун-та, 1996. – 245 с.
2. Абгарян Э. А. Некоторые проблемы методологии моделирования [Электронный ресурс] / Э. А. Абгарян. – Режим доступа : <http://lraber.asj-oa.am/5157/1/32.pdf>.
3. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : uk.wikipedia.org/wiki/Наукове_модельювання.
4. Дивак М. П. Системний аналіз [Електронний ресурс] : метод. посіб. для студ. спец. «Економічна кібернетика» / М. П. Дивак. – Тернопіль : Тернопільська академія нар. госп. – 2004. – 136 с. – Режим доступу : http://library.tneu.edu.ua/files/EVD/IV_06/POSIBN_EK.pdf.
5. Хаджирадева С. К. Моделювання як метод науково-практичного пізнання [Електронний ресурс] / С. К. Хаджирадева // Вісник Академії митної служби України. Серія: Державне управління. – 2009. – № 1. – С. 44–52. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2009_1_7.
6. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Модель_\(загальне_значення\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Модель_(загальне_значення)).
7. Актуализация предложения : в 2 т. Том 1: Категории и механизмы / [В. В. Бурлакова, А. И. Варшавская, П. Джоунс и др.]; отв. ред. А. В. Зеленщиков. – СПб. : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1997. – 236 с.
8. Біскуп І. П. Лінгвокогнітивне моделювання знань: методологічний аспект / І. П. Біскуп // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2014. – № 8. – С. 51–54.
9. Апресян Ю. Д. Идеи и методы современной структурной лингвистики / Ю. Д. Апресян. – М. : Наука, 1966. – 305 с.
10. Новик И. Б. Метод моделирования в современной науке / И. Б. Новик, Н. М. Мамедов. – М. : Общество «Знание» РСФСР, 1981. – 40 с.
11. Денисенко О. Лінгвокогнітивне моделювання процесу перекладу [Електронний ресурс]. – О. Денисенко. – Режим доступу : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/868>.
12. Скідан О. Моделювання концептів у різних наукових парадигмах [Електронний ресурс]. – О. Скідан. – Режим доступу : http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/1680.
13. Cognitive Modeling: A linguistic perspective / Francisco José Ruiz de Mendoza Ibáñez and Alicia Galera Masegosa, 2014. – 261 p. (Human Cognitive Processing, volume 45).
14. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика : курс лекций по английской филологии / Н. Н. Болдырев. – Тамбов : Изд-во Тамбов. ун-та, 2001. – 123 с.

УДК 811.111:81'42

Н. Дячук
(Житомир)

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ТЕКСТИ ПОЛІТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Сфокусовано увагу на психолінгвістичних аспектах політичного тексту. Автор задіяв фреймовий аналіз, одну з найпотужніших методик психолінгвістичного дослідження. Для проведення фреймового аналізу обрано політичну промову американського проповідника М. Л. Кінга під назвою “I Have a Dream”. Результати аналізу свідчать, що найпоширенішими категоріями тексту політичної промови Мартіна Кінга є фрейми life, country та land. Скрипт досліджуваного тексту представлений таким ланцюгом: slavery – changes – freedom.

Ключові слова: фреймовий аналіз, політичні тексти, фрейми (слоти), політичний лідер, категорії, прототипні представники, культурні особливості.

The article outlines the study of political texts from psycholinguistic perspectives. Political texts are characterized and determined by communicative, informational and political strategies. The research generalizes and empirically verifies a psycholinguistic approach to the study of political discourse and focuses on frame analysis, one of the most powerful psycholinguistic techniques. The method of frame analysis is based on the cognitive theories of speaker's knowledge presentation, which receive a verbal representation in the speech: frames (scripts). Frame structure embraces conceptual components that allow accumulating information from different sources. The public speech of an American leader L. M. King ‘I Have a Dream’ was the principal source of the analysis.

Data analysis shows that political text of the American leader is mostly focused on categories such as life, country and land. Life, country and land are a part of the American mental space, which reflects their belonging to a nation whose mentality is more relevant to spiritual notions than material ones. The script of the King’s speech is represented by the following chain: slavery – changes – freedom. The script definitely clarifies

the main priorities of a political leader in his country's life. Much attention is paid to the abstract noun 'dream', which carries a significant emotional color. The repetition by Martin King of the sentence "I have a dream" evokes a picture of a world where there is complete equality and freedom.

Key words: *frame analysis, political texts, frames (slots), political leaders, categories, prototype representatives, cross-cultural peculiarities.*

Проблеми сьогодення не можуть обійти увагою дослідження політичних текстів з ціллю вивчення психолінгвістичних характеристик мовлення політичних лідерів. Погляд на політичний дискурс з позицій психолінгвістики дає змогу прояснити як політичні лідери відносяться до політичних конфліктів та приймають зовнішньополітичні рішення, які емоції керують політичним лідером під час промов, чи впливає особистість мовця на ефективність вимовленого їм тексту та інше. Психолінгвістичний підхід до вивчення політичного тексту того чи іншого лідера спрямований на розуміння взаємозалежних відносин між окремими особами та контекстами, на яких впливають вірування, мотивація, сприйняття, пізнання, обробка інформації, соціалізація та формування ставлення. По суті, вчені в області психолінгвістики вивчають основи, динаміку та наслідки політичної поведінки з використанням когнітивних та соціальних пояснень. Інтердисциплінарний характер дослідження забезпечує сучасний, всебічний та експертний аналіз передових досліджень як в політичній науці так і в психолінгвістиці.

Питанням політичного дискурсу цікавилися представники різних лінгвістичних теорій, зокрема Нагорна (2005), Почепцов (2006), Бутова (2009), Клименко (2009), Ван Дейк (2013), Шомова (2016), Beaugrande R. (2000), та інші. Питання мовної особистості політичних лідерів вивчали Почепцов (1997), Берд (1999), Давидова (2006) та інші. Проблема ролі мови та мови як інструменту впливу на свідомість у політичному дискурсі підлягає глибокому розслідуванню у роботах української вченої Крилової-Грек (2017).

Для дослідження нами було обрано промову американського проповідника та лідера руху за громадянські права 1960-х років Мартіна Лютера Кінга. Публічний виступ під назвою *"I Have a Dream"* вважається визначним та переломним моментом в історії Америки. Промова цього відомого лідера визнана вершиною ораторського мистецтва. Цей факт пояснює актуальність нашого дослідження, що базується на вивченні бурхливих емоцій, викликаних політичною промовою. Метою є встановлення основних уявлень і реакцій мовця через призму функціонування фреймів дискурсу. У ході вивчення нашого питання виконувалися поставлені завдання, а саме: визначити основні теми, які піднімає автор промови та правильно розставити акценти; виявити провідні інтенції мовця; визначити основні уявлення лідера про конкретні політичні події та ситуації.

Вивчення прагмалінгвістичних особливостей політичних текстів є важливим, але недостатньо проаналізованим аспектом у сучасній лінгвістиці. Інформаційний потік, що тісно пов'язаний з міжнародним культурним та політичним обміном, призводить до необхідності вивчати специфічні прагмалінгвістичні особливості політичних текстів. Суттєвий аналіз такого роду текстів відіграє важливу роль у дипломатичному та мирному врегулюванні глобальних проблем і встановлення дружніх відносин з іншими країнами. Тексти політичного спрямування вимагають адекватного розуміння інформації, що відображає загальні події, які відбуваються в певній країні. Важливим є вивчення психолінгвістичних особливостей політичних текстів та їх роль у сучасній лінгвістиці.

Аналізуючи особливості цього типу текстів, слід зазначити, що політичні тексти характеризуються і визначаються комунікативними, інформаційними та політичними стратегіями. Політичні тексти чутливі до читача. Аналіз текстів спрямований на їх конкретні прагматичні особливості. Враховуючи, що дві основні функції політичних текстів – це інформація та вплив, очевидно, що такий тип тексту має певну прагматику коригування [3 с. 69-70]. Основною прагматичною перебудовою є аналіз відмінностей у сприйнятті одного і того ж тексту представниками різних культур, учасниками різних комунікативних актів тощо, що дає змогу помічати відмінності у знаннях, поняттях, тлумаченнях та нормах поведінки. Проблема психолінгвістичного погляду на політичний текст стала предметом міжгалузевого розслідування, що є досить актуальним питанням у сучасній науці.

Для досягнення поставленої мети використовувався фреймовий аналіз, одна з найпотужніших психолінгвістичних методик. Методика фреймового аналізу тексту ґрунтується на когнітивних теоріях представлення знань мовця, які одержують вербальну репрезентацію у

мовленні: фреймах, скриптах, сценаріях [1, с. 79]. Визначення фрейму, скрипту та сценарію за допомогою фреймового аналізу тексту дає можливість охопити і представити ментальні уявлення мовця щодо основних життєвих контекстів.

Текст є інтегральним явищем, яке включає в себе екстралінгвістичні та внутрішньолінгвістичні особливості його структури та організації. Попри різницю в прийомах розкриття контенту та способів впливу на адресата в окремих випадках, концепт «політичного тексту» може бути представлений у вигляді фрейму. Когнітивна структура фрейму політичного тексту має складну організацію, що існує як в авторській свідомості, так і в свідомості слухача та активізується в різних ситуаціях.

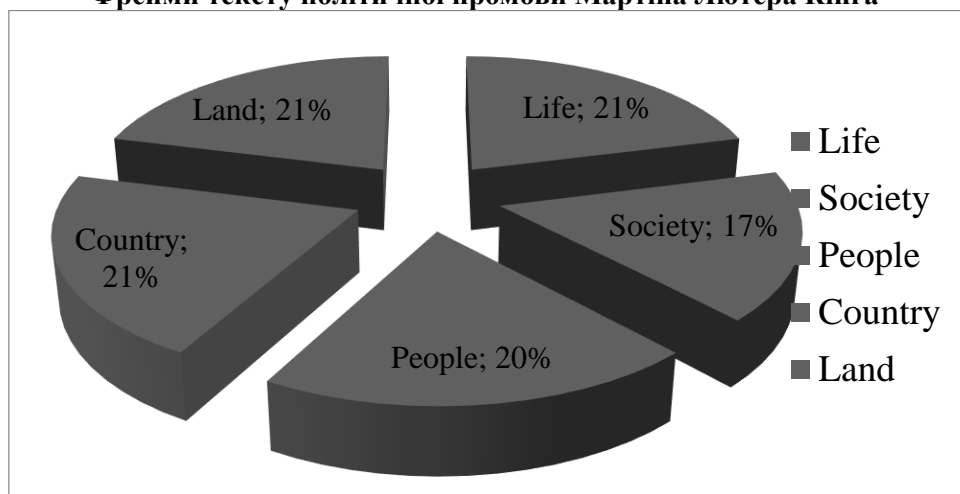
На сучасному етапі питанню теорії фрейму присвячується велика кількість робіт у вітчизняній (О. Г. Баранов, М. М. Болдирьов, О. С. Кубрякова, М. Мінський, М. В. Нікітін та ін.), та зарубіжній (В. Л. Чаф, Е. Т. А. Хоффман, К. Ю. Філмор та ін.) лінгвістиці.

В широкому розумінні, фрейм представляє собою цілісну когнітивно-прагматичну структуру свідомості, що сприяє адекватному існуванню об'єкта в його оточенні [2, с. 18]. В силу своєї структури фрейм, з одного боку, служить організацією досвіду в свідомості людини, з іншого – це інструмент знання, що забезпечує когнітивну обробку типових ситуацій. Верхні рівні або вузли фрейму містять універсальні одиниці, інваріантні в будь-якій ситуації. Нижні рівні, або слоти, включають в себе як типові характеристики, так і деталі, релевантні для кожної конкретної ситуації. В теорії фреймової семантики Ч. Філмора фрейми співвідносяться зі своїм мовним виразом, але при цьому вони існують незалежно від мови. Мова визначає значимість між вибором мовних виразів та фреймами інтерпретацій [4, с. 230].

Проведення низки виділених етапів фреймового аналізу політичної промови Мартіна Лютера Кінга дає змогу виділити п'ять провідних категорій: *life, society, people, country, land*. Категорії *life, people, land* містять однакову кількість слів у досліджуваному тексті та є найбільш поширеними. Таким чином, фреймами політичної промови М. Кінга стали фрейми *life, society, people, country, land*, питому вагу яких зображено на діаграмі 1 (див. Діаграма 1)

Діаграма 1

Фрейми тексту політичної промови Мартіна Лютера Кінга

Визначення представлених у кожному фреймі найчастотніших слів дає змогу побудувати сценарій політичного тексту. Категорії та їх найтипівіші прототипи подано в таблиці 1 (див. Таблиця 1).

Таблиця 1

Результати фреймового аналізу політичного тексту Мартіна Лютера Кінга

№.№	Категорії політичного тексту	Прототипи категорій
1.	Life	freedom (1,43); dream (0,86); justice (0,57); time (0,36); hope (0,28); injustice (0,21); faith (0,21); liberty (0,14); urgency (0,14); protest (0,14); force (0,14); brutality (0,14); destiny (0,14); despair (0,14)
2.	Society	nation (1,18); brotherhood (0,27); rights (0,27); ghetto (0,18); funds (0,18); poverty (0,09); prosperity (0,09); capital (0,09); democracy (0,09); community (0,09); governor (0,09)

3.	People	the Negro (1,15); children (0,38); American (0,3); slaves (0,23); citizens (0,15); brothers (0,15); girls (0,15); boys (0,15); Whites (0,07); friends (0,07); sons (0,07); racists (0,07); sisters (0,07)
4.	Country	America (0,35); Mississippi (0,28); Georgia (0,21); Alabama (0,21); state (0,21); South (0,14); Tennessee (0,07); California (0,07); Colorado (0,07); Pennsylvania (0,07); New Hampshire (0,07); village (0,07); hamlet (0,07); city (0,07)
5.	Land	mountains (0,28); hill (0,28); stone (0,21); valley (0,21); mountainside (0,07); molehill (0,07); Lookout Mountain (0,07); Stone Mountain (0,07); slopes (0,07); Rockies Alleghenies (0,07); hilltops (0,07); areas (0,07); rock (0,07)

Як видно з *Таблиці 1*, найпоширенішими категоріями тексту політичної промови Мартіна Кінга є фрейми *life*, *country* та *land*. За допомогою різних концептів оратор намагається активізувати просторове образне мислення слухачів з метою кращого поглинання, розуміння змісту тексту. Життя, країна та край є частинами ментального простору американського народу, які відображають їх приналежність до нації, чий менталітет більш приналежний до духовних понять, аніж матеріальних.

Розглядаючи окремо фрейм *Life*, можна відмітити, що він є значущою характеристикою дискурсу, яка мала на меті тактику ненасильства в боротьбі проти расизму. Такі ключові поняття як *freedom*, *justice*, *time*, *hope*, що наповнюють даний слот допомогли найповніше підкреслити головну думку промови американського лідера.

Автор приділяє велику увагу абстрактному іменнику *dream*, який несе в собі значуще емоційне забарвлення. Наші мрії є найінтимнішою частиною нашої підсвідомості, які виражають наші найпотаємніші бажання. Поняття *dream* відноситься до області фантазії (крок від чогось неземного до мотивації до певних дій). Повторення Мартіном Кінгом речення "*I have a dream*" викликає в уяві картину світу, де існує повна рівність та свобода.

Всі ці концепти відображають бажання змінити життя темношкірих людей на краще шляхом справедливості та рівноправ'я. При детальнішому аналізі промови прослідковується думка щодо жорстокості світлошкірих американців, які були здатні обмежувати загальнолюдські права. Породжений конфлікт протягом сотень років тільки посилив гнів темношкірих жителів США. Попри це, Мартін Кінг спромігся акцентувати свою національну ідентичність та приналежність до американського народу. Прототипи, що наповнюють фрейм *Country* відбивають етнічні уявлення, роздуми про цілісність країни (*Georgia*, *Alabama*). Концепт *states* у промові М. Кінга стає ніби потенційною траєкторією розвитку США, за допомогою якого політик наголошує на думці, що без єдності всієї нації суспільство ніколи не дійде згоди і ця ситуація може призвести до колапсу.

Іншим найуживанішим фреймом в тексті є *Land*, де ключовими прототипами стали *hill*, *mountain* та багато інших географічних місць. Оратор виголошує, що Америці судилося стати великою державою і демонструє це за допомогою категоріальних понять, що входять до складу фрейму *Land*. Значення свободи має не лише з'явитися у свідомості народу, його потрібно самому усвідомити, відчути у будь-якому куточку країни. І лише тоді «всі чада Господа Бога нашого, чорні і білі, іудеї і не євреї, католики і протестанти зможуть. Стуливши руки, заспівати слова зі старого церковного гімну: Ми вільні, нарешті! Вільні, нарешті! Дякуємо тобі, батько, ми вільні, нарешті!» (... *all of God's children, black men and white men, Jews and Gentiles, Protestants and Catholics, will be able to join hands and sing in the words of the old Negro spiritual:*

Free at last! Free at last!

Thank God Almighty; we are free at last!) [5].

Ключові поняття фрейму *People*, а саме *the Negro*, *children*, *American* відображають занепокоєння Кінга щодо долі чорношкірого населення Штатів. Поняття *children* вказує на наближеність мовця до звичайного народу, стирає деяку невидиму границю між політичним діячем і його аудиторією. Поняття *brothers*, *sisters*, *sons* підкреслює хвилювання діяча з приводу сімейних цінностей та тісних взаємозв'язків людей один з одним.

Лексичне наповнення фрейму *Society* (*nation*, *brotherhood*, *rights*) демонструє, що М. Кінг турбувався не лише за чорношкірих, але й за всю націю і закликав її боротися одним фронтом. У промові чітко прослідковується надія, що в майбутньому білі та чорні люди матимуть рівні

права, дружні стосунки та житимуть у мирі та злагоді. Поняття *community* та *governor* є саме тими з кого і мають розпочатися зміни, про які мріє М. Кінг. Зрозумілим стає, що вони є важливими ланками на шляху від бідності до розвитку та заможності.

Отже, відбір найчастотніших слів у кожному фреймі дозволяє сконструювати сценарій тексту досліджуваної нами політичної промови. Сценарій тексту чітко демонструє основні пріоритети політичного лідера у житті його країни. Він бажає, щоб темношкіре населення Америки було вільним в кожному куточку країни. Скрипт досліджуваного тексту представлений таким ланцюгом: *slavery – changes – freedom*. Прагнення М. Л. Кінга полягають у викоріненні рабства серед темношкірого населення та їх залежності від білих шляхом проходження суттєвих змін у свідомості людей.

У подальшому вбачаємо провести компаративний гендерний аналіз промов американських та українських політичних лідерів.

Список літератури

1. Засекіна Л. В. Психолінгвістична діагностика : навч. посіб. / Л. В. Засекіна, С. В. Засекін. – Луцьк : РВВ “Вежа”, 2008. – 188 с.
2. Никитин М. В. Основания когнитивной семантики : учеб. пособие / М. В. Никитин. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2003. – 277 с.
3. Novikova Y. Evaluation as a Pragmatic Factor of a Political Discourse of a Newspaper Publicism of Germany / Y. Novikova // Topical Challenges of Translatology and Linguistics: Proceedings of a Scientific Session of VolGU (1). – 2001. – P. 69–77.
4. Fillmore C. J. Frames and Semantics of Understanding / C. J. Fillmore // Quaderni di semantica. – Vol. VI, Dec., №2. – 1985. – P. 222–254.
5. King M. L. I Have a Dream [Electronic resource] / M. L. King. – 1963. – URL : www.news.bbc.co.uk/2/hi/americans/3170387.stm (Access date 23 Apr. 2017).

УДК 811.111

Ю. Зайченко
(Київ)

МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОЦІННИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ТИПАЖУ «ТЕМНИЙ ЛОРД» В АНГЛОМОВНОМУ ФЕНТЕЗІ

Стаття присвячена дослідженню вербальних засобів реалізації лінгвокультурного типуажу «темний лорд» як головного антагоніста у текстах фентезі ХХ-ХХІ ст. Автор розглядає визначення поняття лінгвокультурного типуажу, засоби вираження оцінки у мові та мовленні, надає фізичні та особистісні характеристики лінгвокультурного типуажу «темний лорд», демонструє засоби вираження оцінки при описі персонажів-представників цього типуажу у текстах.

Ключові слова: фентезі, лінгвокультурний типаж, оцінка, темний лорд.

The fantasy genre, which was created in the late 19th and early 20th centuries in UK and US as a reaction to the scientific revolution and technological progress and has become a major cultural movement since the 1960's, today attracts the attention of linguists and literary critics all over the world. The works of this genre, on the one hand, are a distinctive example of the literature of escapism, and on the other hand, they reflect in allegorical form the ethno- and sociocultural, psychological and historical processes of our being, especially modern ideals of toleration, racial, gender and ethnic equality, the freedom of personal self-expression.

Dark lord as an antagonist is one of the key images in fantasy texts that embodies the notion of the primary evil, the fear of death, physical and moral destruction, freedom restriction. At the same time, he often possesses the features of real prototypes familiar to us from the pages of history.

The article is devoted to research of the linguistic means of realization of the dark lord linguocultural character type as the main antagonist in popular fantasy texts of the 20th and 21st centuries. The author examines the definition of linguocultural character type as a linguistic phenomenon, the means of expressing the secondary lexical meaning of evaluation in language and speech, and provides the physical and personal characteristics of the dark lord linguocultural character type as well as demonstrates the means of expressing the category of evaluation in describing the characters of this type in the texts.

Key words: fantasy, linguocultural character type, evaluation, dark lord.

Жанр фентезі, що зародився наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. у Великій Британії та Америці як реакція на наукову революцію та технічний прогрес та перетворився на велику